

СТІЙКІСТЬ ДЕРЖАВНОГО УСТРОЮ РФ ТА ПРОЦЕСИ В СЕРЕДОВИЩІ РОСІЙСЬКОЇ ЕЛІТИ В КОНТЕКСТІ ПРЕЗИДЕНТСЬКОЇ ВИБОРЧОЇ КАМПАНІЇ 2024 РОКУ

Автор:

Максим Розумний, д.політ.наук

В аналітичній записці розглядається проблема стійкості режиму Путіна в умовах триваючої війни проти України та підготовки до проведення президентських виборів у березні 2024 року в Росії.

Повномасштабне вторгнення в Україну стало частиною технології патріотичної мобілізації, яка була взята на озброєння командою Путіна після внутрішньополітичної кризи 2011-2012 рр. Ця мобілізація дозволила консолідувати режим та унеможливити опозиційну діяльність в сучасній Росії. Повалення центральної влади в Києві та встановлення маріонеткового лояльного до Москви уряду мало стати завершальним акордом у сценарії імперського реваншу (поруч з приєднанням Криму та прямим протистоянням зі США і НАТО), після якого Путін утвердився б в ролі харизматичного авторитарного лідера з перспективою довічного правління.

Провал первісного задуму т.зв. СВО спонукав Кремль до корекції планів, але й перехід у стан затяжної війни був використаний режимом для свого зміцнення і пролонгації стану патріотичної мобілізації на тлі «неминучої війни з НАТО». Однак, мобілізаційний потенціал в процесі рутинізації війни поступово вичерпується. Завдання Путіна при цьому полягає в тому, щоб зберегти його інерцію до моменту проведення голосування у березні 2024 року. Після цього режим стане значно вразливішим в силу дії кількох макросоціальних чинників – втому від війни, втому від брехні та погіршення умов життя.

За цих умов відкривається можливість для розгортання в РФ опозиційних рухів, які мають шанс поширитися, передовсім, у середовищах інтелігенції та приватного бізнесу. Успіх цих рухів буде залежати від того, чи вдасться їм прорвати інформаційну блокаду та залучити на свій бік впливові групи силовиків.

Стійкість режиму Путіна

Стійкість державного устрою РФ визначається тим базовим принципом, який лежить в основі нинішньої російської державності. У період правління Путіна Росія повернулася до **імперського принципу** організації держави, який був їй властивий протягом 18-20 сторіч. Короткочасна спроба будувати державні інститути на демократичних принципах (1990-ті роки) була визнана російським суспільством та російською елітою невдалим політичним експериментом. З початку 2000-х років в РФ відбувається відновлення основних елементів імперської моделі. До числа цих елементів належать:

- 1) Централізована система адміністративного управління на чолі з Президентом РФ;
- 2) Репресивний апарат, що забезпечує захист влади від внутрішніх загроз та унеможливує появу опозиції;
- 3) Ідеологічний тиск та пропагандистський апарат, який забезпечує вигідну для влади «картину дійсності» та створює символи і наративи, необхідні для збереження її легітимності;
- 4) Безумовний авторитет В. Путіна як керівника держави і лідера імперської спільноти;
- 5) Експансивна зовнішня політика, що в посткризових умовах (після розпаду СРСР) можлива лише як політика імперського реваншу.

Відновлення імперської моделі відбувалося в Росії в рамках мобілізаційної¹ політичної стратегії, яку режим Путіна взяв на озброєння після політичної кризи 2011-2012 років (виступи опозиції на Болотній площі). Політична мобілізація російських мас здійснювалася за допомогою:

- А. відчуття екзистенційної загрози від демонізованого Заходу (на тлі подій Євромайдану в Києві);
- Б. почуття ейфорії від захоплення Криму;
- В. почуття «відповідальності» за близький до Росії «народ Донбасу», який нібито з 2014 року перебував під загрозою знищення «київською хунтою».

Результатом такої штучної мобілізації стало зростання рейтингу довіри до влади (В. Путіна) та знищення будь-якого інакодумства в російському публічному просторі.

На цьому тлі відбулася остаточна консолідація режиму Путіна як ієрархічної корпорації **мафіозного типу**.

Влада в РФ належить вузькій корпорації наближених до центру влади осіб, які контролюють основні економічні ресурси країни (нафтова і газова промисловість,

¹ Тут і надалі поняття «мобілізації» використовується в широкому сенсі, на позначення стану активності, мотивованості та готовності до активних дій.

ВПК), а також силові структури РФ (ФСБ, Росгвардія, Збройні сили, МВС, Слідчий комітет, судова система). Для цього типу організації влади характерна жорстка ієрархічна побудова та недопущення жодної інституалізованої конкуренції.

Досвід «кольорових революцій» 2000-х років показує, що **головними загрозами** для авторитарних режимів мафіозного типу є:

- 1) Наявність популярної в народі внутрішньої опозиції.
- 2) Поширення в публічному просторі альтернативного погляду на речі.
- 3) Зовнішній тиск демократичного світу.
- 4) Наявність значного матеріального ресурсу, що може бути спрямований на підтримку політичної альтернативи.

Впродовж останніх двох десятиріч режим Путіна проводив послідовну політику щодо **нейтралізації** всіх цих загроз в РФ і досягнув у цьому значного успіху.

- 1) Внутрішня опозиція в РФ знищена або придушена.
- 2) Інформаційний простір РФ надійно контролюється владою.
- 3) Проти зовнішнього тиску в Росії сформовано ешелонований інформаційний, психологічний, політичний та економічний імунітет.
- 4) Основні матеріальні ресурси в Росії монополізовані державою, а надходження їх ззовні на потреби опозиції жорстко блокується режимом.

Таким чином, стійкість режиму проти традиційних внутрішніх і зовнішніх загроз, які зазвичай спричиняють політичну кризу в авторитарних системах, є **сьогодні доволі значною**.

Мобілізаційний сценарій як засіб консолідації режиму

Для забезпечення стійкості влади, що реалізується в просторі публічної політики, негативних стимулів (заборон і погроз) буває недостатньо. Тому мафіозний спосіб організації влади часто доповнюється ознаками **авторитаризму**.

Авторитарний режим формується і тримається на *харизматичному типі легітимації* влади (М. Вебер). Від харизматичного лідера (яким намагається зобразити Путіна його оточення) час від часу вимагається здатність «творити дива». Саме така роль позитивного стимула для чергового тріумфального переобрання Путіна на посаду президента РФ відводилася кремлівською корпорацією «спеціальній військовій операції», розпочатій 22 лютого 2022 року рішенням про «визнання незалежності ДНР і ЛНР».

Ця операція мала підтвердити імперські амбіції Росії, її претензію на роль лідера антиліберальних глобальних сил, успішність Путіна як національного лідера і

міжнародного стратега, наступальний потенціал ідеології «російського світу», а також остаточно зняти питання про можливу політичну альтернативу Путіну всередині РФ.

Провал первісного задуму «спецоперації» змусив Кремль **адаптувати свою стратегію до нових обставин**.

У певному сенсі, війна з Україною була використана режимом навіть для посилення своєї стійкості. Зокрема, вимушений перехід від плану А («швидкої успішної спецоперації на Україні») до плану Б («неминучої затяжної війни з Заходом») дозволив владі РФ:

- А. сформувати в суспільстві атмосферу «патріотичного обов'язку» і нетерпимості до інакодумства;
- Б. стимулювати ворожість населення РФ до зовнішнього світу, спонукати його до самоізоляції;
- В. на тлі консолідації народу навколо «вождя» зняти питання про необхідну політичну конкуренцію і припинити пошук «нових обличь» в політиці;
- Г. знайти пояснення і виправдання можливим соціально-економічним труднощам та погіршенню умов життя для населення.

Крім того, джерело потенційного невдоволення – призов до діючої армії – зусиллями пропагандистської машини та спрямуванням значних бюджетних коштів було перетворено на певного роду **соціальний ліфт**. Участь у війні дала можливість різним категоріям: а) вийти на волю для ув'язнених, б) заробити значні кошти для контрактників, в) отримати великі грошові компенсації сім'ям загиблих і скалічених.

Слід розуміти, що в підсумку більш як десятирічного «розігріву» патріотичної мобілізації певна частина російського суспільства хотіла воювати. І це було не тільки бажання деяких молодих чоловіків реалізувати певні фантазії, сформовані пропагандистським нарративом («деды воевали» та «можем повторить»), але й цілком свідоме прагнення деяких індивідів опинитися в ситуації легалізованого і стимульованого насильства, до того ж, з перспективою гарантованої матеріальної винагороди. Тому ні часткова мобілізація, ні набір на контрактну службу не став поки що для ЗС РФ проблемою.

Усе це разом створило, практично, ідеальні умови для проведення чергових президентських виборів в РФ як **бюрократичної процедури² висловлення довіри чинному лідеру Володимиру Путіну**.

² <https://www.forbes.ru/society/494102-peskov-ob-asnil-slova-o-vyborah-kak-dorogostoasei-burokratii-i-pobede-putina-s-90>

Вичерпання мобілізаційного потенціалу

Сценарій мобілізації вимагає попереднього накопичення значного **мобілізаційного потенціалу**, що складається, головним чином, з таких чинників:

- 1) Морально-психологічна готовність населення, мотивація певних соціальних груп до активних дій під впливом екзистенційних загроз чи значущих національних цілей;
- 2) Військовий потенціал, що складається з живої сили, техніки та озброєнь, а також включає високий бойовий дух армії;
- 3) Ресурсний потенціал, що включає в себе як необхідні матеріально-технічні засоби (паливо, засоби логістики, екіпіровку, медичні препарати та обладнання тощо), так і фінанси, необхідні для покриття суттєво зростаючих державних витрат.

Усі ці три потенціали були послідовно накопичені режимом Путіна до початку вторгнення в Україну. Однак, сценарій вторгнення не передбачав:

- A. різкої і принципової реакції Заходу;
- B. необхідності вести тривалу війну;
- B. високого рівня втрат і витрат, якими супроводжуються воєнні дії.

Водночас, слід зауважити, що команда Путіна передбачала певний період міжнародної ізоляції та значного зовнішнього політичного та економічного тиску на Росію, що мав послідувати за захопленням України. Тому Кремлем були вжиті превентивні заходи, які дозволили сповільнити вичерпання мобілізаційного потенціалу. Йдеться про впровадження в громадську думку концепту «цивілізаційного протистояння із Заходом», політику імпортозаміщення в індустріальній сфері, переорієнтацію технологічних і торгових ланцюгів на Китай, Індію, Іран тощо. Однак, навіть за цих умов, **мобілізаційний потенціал РФ наближається до свого виснаження**.

Станом на кінець 2023 року населення РФ продовжує підтримувати Путіна і його курс імперського реваншу, російська армія має достатньо живої сили, техніки і озброєнь, фінансова система Росії зберігає відносну стабільність і потреби населення, в основному, забезпечуються.

Однак, є великі сумніви, що всі ці три ресурси можуть витримати ще один рік війни. Заплановані на 2024 витрати на оборону (30% держбюджету) вказують на необхідність термінового оновлення технічної бази російської армії. Втрата 90% особового складу російського війська, що починало війну в 2022 році,³ були певною мірою компенсовані

³ <https://www.slovoidilo.ua/2023/12/13/novyna/bezpeka/rosiya-vtratyla-ukrayini-maizhe-90-vijsk-nakopychenyx-pered-vtorhnenniam-amerykanska-rozvidka>

набором контрактників у ПВК «Вагнера», а потім за рахунок часткової мобілізації. Але цей соціальний резерв був останнім і він не підлягає відновленню, особливо з врахуванням демографічної ситуації в РФ та значної міграції молодих чоловіків за кордон.

Фінансово-економічний блок уряду РФ зміг стримати інфляцію і девальвацію рубля в 2023 році, обсяги експорту нафти (основне джерело валютних надходжень) лишилися на довоєнному рівні, а значний внутрішній попит на продукцію ВПК стимулював російську індустрію. Однак, дія цих факторів залежить від економічної кон'юнктури, і навіть у відносно сприятливих обставинах уряд РФ змушений витратити національні резерви.

Настрої населення повільно, але неспинно еволюціонують у напрямку «втоми від війни» та втоми від мобілізаційного тренду загалом. За даними російського соціологічного центру «Левада», більшість росіян підтримали б припинення війни (мирні переговори) та не зовсім розуміють мотиви, з яких вона була розпочата.⁴ Вельми показовими також є вікові відмінності в ставленні до війни: молодше покоління росіян переважно не цікавиться війною, або не схвалює її.

Таким чином, режим Путіна буде змушений реагувати на вичерпання мобілізаційного ресурсу. Спроба перехоплення ініціативи на полі бою восени-взимку 2023 року – це намагання зайняти вигідну позицію для виходу зі стану війни. Завершення війни на хвилі – нехай локальних – але, все ж, перемог, дозволить:

- А. пояснити те, що сталося, власному народу;
- Б. говорити з позиції сили з керівництвом України;
- В. спонукати Захід до поступок в обмін на мир.

Можна припустити, що злив інформації німецькій розвідці про готовність Росії воювати до 2026 року і її плани захопити Харків, Дніпро і Запоріжжя,⁵ є частиною того блефу російського керівництва, який цілком відповідає стратегічним настановам Сунь-Цзи: якщо ти виснажений, показуй, що повен сил; якщо ти хочеш миру, демонструй готовність воювати і т.д.

Вичерпання мобілізаційного потенціалу призводить до соціальної депресії, в якій різко зростає невдоволення населення і соціальна напруга. І хоча при цьому навряд чи може йтися про масові заворушення чи про появу впливової опозиційної сили, кризові явища в економіці і управлінні державою в Росії, найбільш імовірно, призведуть до **розколу еліт**.

⁴ <https://www.levada.ru/2023/10/31/konflikt-s-ukrainoj-otsenki-oktyabrya2023-goda/>

⁵ https://t.me/BILD_Russian/13566

Становище російських еліт

Курс на милітаризацію та імперський реванш відповідає інтересам тієї частини російської еліти, яка пов'язана з силовими структурами та військово-промисловим комплексом.

У самому середовищі силовиків існує **жорстка конкурентна боротьба** та, час від часу, виникають гострі конфлікти. Головна лінія протистояння пролягає між ФСБ, Рогвардією (включно з формуваннями, підпорядкованими Р. Кадирову) і залишками приватних військових формувань, з одного боку, та Міністерством оборони (в т.ч. ГРУ ГШ), з іншого. Про гостроту цього конфлікту свідчить, зокрема, демарш керівництва ПВК «Вагнера» в червні 2023 року.

В цілому, суперництво силових еліт не є суттєвою загрозою режиму, та, навіть навпаки, дозволяє Путіна контролювати нижчі ієрархічні рівні влади, балансує між їхніми груповими інтересами.

Консолідація режиму Путіна є гарантією стабільності становища усіх цих груп та їхнього гарантованого доступу до системи розподілу ресурсів, що контролюється Кремлем. Тому про втрату лояльності силових структур можна говорити лише у тому випадку, якщо вони

- А. будуть позбавлені належного фінансування;
- Б. переорієнтуються на альтернативний центр влади.

Поки що ні перша, ні друга умова не виконуються.

Найбільших втрат від курсу на милітаризацію та міжнародну ізоляцію зазнали економічні еліти РФ, у першу чергу, пов'язаний із західними технологіями, поставками і ринками приватний капітал.

Мобілізаційна стратегія від самого початку (з 2014 р.) не була позитивно сприйнята керівниками економічного блоку уряду (Мінфін, Нацбанк) та крупним російським приватним капіталом. Після нападу на Україну постраждала репутація росіян загалом і крупних російських бізнесменів, зокрема. Внаслідок запроваджених міжнародних санкцій також суттєво зменшилися можливості технологічного розвитку виробництв та залучення інвестицій, а також критичним чином збільшилася залежність бізнесу від державних замовлень.

Певний час після початку т.зв. СВО знакові представники російського крупного капіталу (Абрамович, Фрідман, Дерипаска) дистанціювалися від риторики Кремля і робили певні антикризові зусилля. Але після провалу «мирних переговорів» у Стамбулі 2022 року (де ключову роль відіграв Роман Абрамович) та націоналізації активів

Фрідмана-Авена в Україні, російські олігархи, так само, як і «ліберальні» фінансисти в економічному блоці уряду РФ, перейшли до позиції чіткої лояльності щодо політики Кремля. Р. Абрамович влітку 2023 року відмовився від свого попереднього наміру перерахувати 2,3 млрд фунтів стерлінгів на допомогу українським біженцям.⁶ М. Фрідман у жовтні 2023 р. повернувся з Великої Британії до Москви.⁷ А Олег Дерипаска після свого різкого висловлювання про стан і перспективи російської економіки в Твіттері,⁸ змушений був виступати з публічними заявами про критичний стан американської,⁹ німецької¹⁰ та британської¹¹ економік.

У цьому розвороті російських «олігархів» відобразилася їхня значна залежність від режиму Путіна, який може «покарати» відступників, а може й «нагородити» вірних. У перспективі наступного року тій частині «технократичної еліти», яка підтримала мобілізаційну технологію влади, обіцяна винагорода у вигляді участі в розподілі мобілізаційного бюджету. Більша частина цього бюджету буде розподілена між армією і силовими структурами, як головною опорою Путіна (у 2024 році за статтею «національна оборона» виділяється майже 30% витратної частини держбюджету РФ). А технократи з кола Кірієнка-Грефа-Собяніна отримують свою долю дивідендів від консолідації режиму через механізм фінансування «великих проектів».

Водночас, значна частина приватних підприємців в РФ скористалися зростаючим попитом з боку держави на товари і послуги (в т.ч., в рамках програм т.зв. «імпортозаміщення»), а також зменшенням конкуренції на внутрішньому ринку внаслідок виходу з нього зарубіжних компаній.

Мілітаризація, ідеологічний фундаменталізм, диктат офіційної пропаганди, якими супроводжувався мобілізаційний перехід до імперської моделі в РФ, також викликали певний спротив у **ліберальній частині російської інтелігенції**. Найбільш показовою у цьому сенсі стала позиція популярної естрадної співачки Алли Пугачової.

Однак, частка представників середнього класу, яких не влаштовував перехід до агресивної імперської моделі, виявилася в російському суспільстві дуже незначною, а в умовах тотального контролю режиму над інформаційним простором їхня думка була швидко дискредитована і маргіналізована.

⁶ <https://podrobnosti.ua/2475265-abramovich-vmovljatsja-pererahovuvati-ukran-viruchen-vd-prodazhu-chels-23-mlrd-funtv-zm.html>

⁷ <https://www.gazeta.ru/business/news/2023/10/09/21465121.shtml>

⁸ <https://t.me/olegderipaska/487>

⁹ <https://rueconomics.ru/23956283->

ne_viderzhit_kobilka_biznesmen_deripaska_opisal_perspektivi_amerikanskoj_ekonomiki?utm_medium=referral&utm_source=infox.sg&utm_campaign=exchange

¹⁰ <https://ria.ru/20231124/germaniya-1911498692.html>

¹¹ <https://ria.ru/20231127/britaniya-1912087818.html>

Відповідно, та частина російської еліти, яка могла б протистояти режиму, опинилася **або за кордоном, або у внутрішній ізоляції**.

Її місце швидко зайняли інші представники підприємницького та інтелектуального середовищ, які побачили для себе в нових умовах **додаткові можливості для отримання доходів і самореалізації**. Зокрема, значна частина російської творчої інтелігенції активно відгукнулася на оплачуваний державою попит на ідеологію і пропаганду.

Втім, в умовах скорочення ресурсної бази режиму витрати на ідеологічну і пропагандистську обслугу будуть зменшуватися в першу чергу. Показовим може бути приклад магістерської програми «Інформаційні та гібридні війни», запровадженої в Московському державному університеті в червні 2022 року. Вже у листопаді 2023 року викладачі з цієї спеціальності почали публічно скаржитися на малі зарплати (4 тис. руб. на місяць) та їхні хронічні не виплати впродовж 14 місяців.¹²

Ризики дестабілізації та загрози державному устрою РФ

Післявиборча ситуація в Росії містить у собі чимало загроз дестабілізації. Ціла низка факторів і тенденцій, що простежуються в еволюції режиму, можуть підірвати стійкість державної конструкції РФ вже у близькій перспективі. До таких загроз належать, у першу чергу, дві:

- ризик значного погіршення соціально-економічного становища основної маси населення РФ;
- ризик втрати населенням розуміння того, навіщо війна проти України взагалі була потрібна.

Очевидно, що ці дві загрози перебувають між собою в певному зв'язку. Якщо становище населення суттєво погіршиться, а значні людські і матеріальні втрати, завдані Росії цією війною, стануть очевидними, то виникне питання: навіщо Путін нападав на Україну? Особливо гостро це питання може постати у випадку повороту російської зовнішньої політики до відновлення стосунків із Заходом.

Пропагандистські тези про «нацистів» і «захист народу Донбасу» як причини війни за цих умов остаточно втратять свою переконливість.

Моральна відповідальність за даремні втрати Росії від війни проти України є найбільшим ризиком для Путіна і його команди. Тому Кремль буде робити усе

¹² <https://istories.media/stories/2023/11/13/infospetsnaz-za-4000-rublei/>

можливе для того, щоб це питання не виникло, щонайменше, до моменту голосування на президентських виборах.

Більш загальна загроза випливає з вразливості самого **курсу на імперський реванш**, який Путін зробив основою своєї легітимності з 2014 року.

Для реального відновлення імперської моделі в нинішніх умовах Росія не має ні економічних, ні демографічних, ні технологічних передумов. Тому «реконструкція» СРСР, з його геополітичними амбіціями і претензією на «особливий шлях» відбувається в **імітаційному режимі**. Засобами медійного програмування населення створюється ілюзія імперської «величі», а окремі політичні кроки та акції (такі як приєднання Криму, ультиматум НАТО і т.зв. СВО проти України 2022 р.) мають на меті підтримувати цю ілюзію.

Насправді ж, на політичній карті світу Росія зараз стрімко втрачає економічну перспективу, політичну репутацію, ринки, джерела інвестицій та технологій, можливості для розвитку та інтеграції в світові процеси. Її капітал витісняється, її спортсмени і діячі культури дискримінуються, а іміджевий і цивілізаційний капітал, накопичений впродовж сторіч, стрімко знецінюється.

Удар по оборонних спроможностях, завданий війною в Україні, а також економічні втрати від запроваджених санкцій та розірваних торгових і технологічних ланцюгів, матимуть масштабні довготривалі негативні наслідки для становища Росії в світі. Політичні втрати від розірваних стосунків з провідними країнами Європи, наближення кордонів НАТО, дистанціювання останніх союзників з числа країн СНД (Вірменія,¹³ Казахстан, Узбекистан¹⁴) не залишають шансів на реалізацію задекларованих імперських амбіцій Путіна.

Очевидність того, що напад на Україну став **грандіозним геополітичним провалом для Росії**, прийде до російського суспільства поступово – після завершення активних бойових дій та усвідомлення соціально-економічних наслідків цієї авантюри.

У підсумку стане зрозуміло, що хибне рішення Путіна принесло Росії тільки ненависть українців, зневагу цивілізованих народів, економічний занепад, загибель десятків тисяч молодих чоловіків на фронті, втрату позицій на пострадянському просторі, посилення політики стримування з боку США і НАТО. І це – ціна, яку Росія заплатить за одне-єдине «досягнення» - можливість Путіну безпроблемно переобратися на новий президентський термін та убезпечити режим від можливої внутрішньої конкуренції.

Коли ця проста й очевидна думка набуде значного поширення в російському суспільстві, нинішня влада різко втратить свій авторитет і підтримку.

¹³ <https://toneto.net/news/kultura/u-v--rmen----prizupinili-d--yaln--st-ros--yskogo-agentstva-Sputnik->

¹⁴ <https://ru.krymr.com/a/news-mid-uzbekistana-vyzvali-posla-rossii-slova-prilepina/32742243.html>

Такий кризовий сценарій окреслюється перед Росією вже у перспективі наступних 2-3 років. Запобігти йому режим може лише у разі:

- А. переконливої воєнної перемоги над Україною (щонайменше, з виходом на адмінкордони Луганської та Донецької областей та збереженням контролю над суходільним коридором до Криму);
- Б. встановлення миру між Росією і Заходом на умовах Путіна (тут головна надія покладається на прихід у США до влади Трампа);
- В. продовження кризи глобальної безпеки та демонстрації безпорадності Заходу на цьому тлі (поява нових вогнищ конфліктів, зокрема, в Південно-Східній Азії та на Близькому Сході).

Політичний прогноз

У зв'язку з цим, слід очікувати, що режим Путіна намагатиметься **максимально довго** підтримувати вигідний для себе стан інерційної патріотичної мобілізації в Росії, а також забезпечити собі **максимально захищені позиції** після вичерпання мобілізаційного тренду. Це означає наступне.

1. Воєнні дії російських збройних сил не втратять своєї інтенсивності, щонайменше, до весни 2024 року.

Чим запеклішим є протистояння на фронті, тим менше питань до влади у російського обивателя, який інстинктивно буде «вболівати за своїх». До того ж, воєнна хроніка створює природну подієвість для російського внутрішньополітичного порядку денного, яку влада зацікавлена зберегти до кінця виборчої кампанії.

Продовження активних воєнних дій також вигідне командуванню ЗС РФ, оскільки дозволяє а) «забути» про провали перших місяців війни; б) «забути» про регулярні приниження керівництва армії Є. Пригожиним та ультрапатріотичними «воєнкорами»; в) виправдати зростаючі витрати на оборонні потреби з державного бюджету. При цьому відносно невеликі успіхи російської армії на фронті будуть виправдовуватися тим, що «проти Росії воює все НАТО».

2. Водночас Кремль буде готувати ґрунт для безпечного для себе виходу зі стану війни.

Впродовж передвиборчого періоду Путін буде створювати видимість повного контролю над ситуацією – як у внутрішніх справах, так і на зовнішньополітичній арені. Прес-конференція Путіна 14 грудня 2023 р. показала, що влада обрала тональність «впевненої сили» для свого політичного позиціонування на даному етапі.

Для переходу в більш стабільну позицію за умов, коли популярність війни почне суттєво зменшуватися, режим готуватиме кілька політичних заготовок:

- А. початок мирного переговорного процесу з вигідних для Росії позицій (прогнозно, кінець 2024 р. – після президентських виборів у США);
- Б. ідеологічне пояснення того, що відбулося, для російського обивателя (нарратив про «підсумки кампанії», починаючи з весни-літа 2024 р.);
- В. цільові соціально-економічні програми для пом'якшення удару по доходах населення РФ внаслідок дії санкцій та значних бюджетних витрат на війну і окупацію (за підсумками бюджетного 2024 року, тобто кінець 2024 – початок 2025 рр.).

3. Після завершення активних бойових дій ключового значення набувають соціально-економічні чинники.

Спроба Путіна перекласти матеріальний тягар наслідків війни на приватний капітал (передовсім, крупний і середній) – шляхом посилення податкового тиску та інших способів «розкуркулення» середнього класу – може спонукати частину російських еліт до переходу в пряму опозицію до влади. Ця опозиційність може виражатися в формі «страйку» (згортання бізнесу, виведення активів за кордон та еміграція), а може спонукати до пошуку політичних інструментів боротьби. Протестний рух може бути підтриманий (явно чи приховано) частиною силових еліт, «обділених» при розподілі мобілізаційного бюджету.

Рекомендації для України

Україні, разом із її стратегічними партнерами та союзниками, необхідно зосередити зусилля на таких напрямках:

- 1) Якнайшвидше вичерпання російської фінансово-ресурсної бази війни (передовсім, обмеження можливостей експорту російської нафти через блокування доступних торгових шляхів і «сірого флоту» танкерів).
- 2) Поширення в російському суспільстві думки про катастрофічні наслідки цієї війни для Росії та про її єдину причину – намагання Путіна утриматися при владі.
- 3) Стимулювання опозиційних настроїв у середовищах російської інтелігенції, журналістів, а також серед представників середнього і крупного бізнесу. Пошук можливих противників режиму в силових структурах.
- 4) Запобігання реалізації плану Путіна щодо заморожування конфлікту та/або початку мирного переговорного процесу в сильній для Росії позиції (на тлі військових успіхів ЗС РФ, «втоми» Європи та зміни політичного вектору в США).

© Центр міжнародної безпеки

Автор:

Максим Розумний, д.політ.наук

Інформація та погляди, викладені в цьому дослідженні, належать авторам і не обов'язково відображають офіційну думку Фонду Конрада Аденауера та Міністерства закордонних справ України.

Центр міжнародної безпеки

вул. Бородіна Інженера, буд. 5-А, м. Київ, 02092, Україна

Тел.: +380999833140

Е-пошта: cntr.bezpeky@gmail.com

<https://intsecurity.org/>

